

Kiesraad

Jaarverslag 2024

Inhoudsopgave

	Voorwoord	3		
01	Organisatie	5	05	Samenwerkingen, internationale contacten 28
02	Europees Parlementsverkiezing	9	06	Rechtszaken, klachten, WOO-verzoeken 31
03	Ondersteuning van de verkiezingsketen	16	07	Financiën 32
04	Onderzoeken en adviezen	23		

Voorwoord

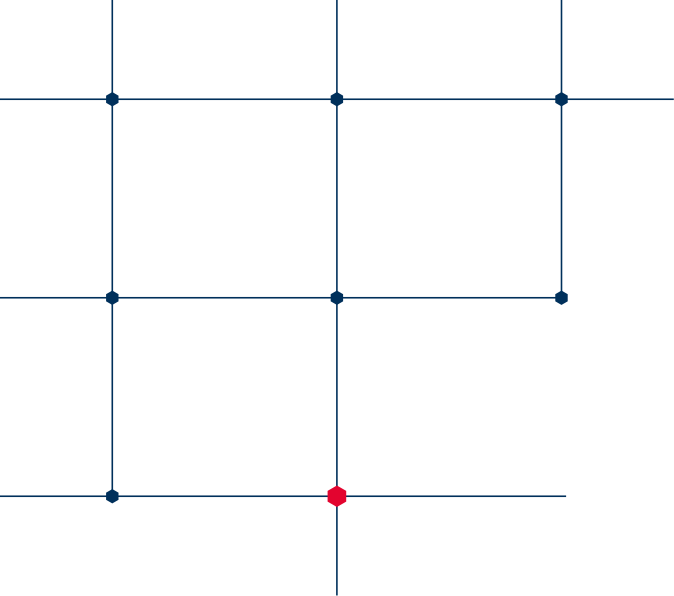
Het jaar 2024 was wereldwijd een druk verkiezingsjaar. In landen waar bij elkaar opgeteld meer dan de helft van de wereldbevolking woont, gingen kiezers naar de stembus. Niet overal verliep dat zonder problemen.

Betrouwbare verkiezingen zijn nooit een vanzelfsprekendheid. Als Kiesraad zetten we ons continu in om ervoor te zorgen dat de verkiezingen in Nederland voldoen aan de waarborgen voor een eerlijk en betrouwbaar verkiezingsproces.

De Kiesraad in 2024

Voor de Kiesraad viel het jaar 2024 ruwweg uiteen in twee delen. In de eerste helft van het jaar waren we grotendeels aan het werk voor de Europees Parlementsverkiezing. De tweede helft van het jaar hebben wij ons voorbereid op onze nieuwe taken en bevoegdheden. Met invoering van de Wet programmatuur verkiezingsuitslagen wordt de Kiesraad verantwoordelijk voor de programmatuur die in de hele verkiezingsketen wordt gebruikt. De Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces geeft de Kiesraad een kwaliteitsbevorderende rol bij verkiezingen. Gezamenlijk met de gemeenten werken we aan de doorontwikkeling van de Kiesraad van adviescollege naar verkiezingsautoriteit. Daarnaast zetten we ons in voor verdere verbeteringen van het verkiezingsproces, zodat de kwaliteit ervan hoog blijft met tegelijkertijd aandacht voor de uitvoeringslast.

In dit jaarverslag kunt u meer lezen over de activiteiten van de Kiesraad in het afgelopen jaar.

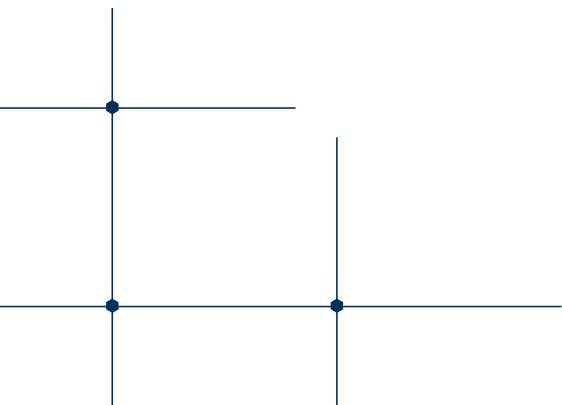
Samenstelling Kiesraad

In juni overleed onverwachts Rudy Andeweg, onze zeer gewaardeerde collega in de Kiesraad. Met zijn brede kennis op het gebied van kiesrecht en kiesstelsels heeft Rudy Andeweg als vooraanstaand politicoloog een belangrijke bijdrage geleverd aan de gedachtevorming over verkiezingen en het kiesrecht in Nederland, vanuit de wetenschap en vanuit de Kiesraad. Zijn inbreng was altijd grondig gefundeerd, met oog voor de verschillende belangen en ter zake. Rudy was een fijne collega waar we altijd op konden bouwen. Wij missen hem in ons midden.

Met de komst van twee nieuwe leden is de Kiesraad weer voltallig. In april trad Joop van Holsteijn, hoogleraar Politiek Gedrag en Onderzoeksmethoden aan de Universiteit Leiden, aan als opvolger van Aat de Jonge. In november startte Carolien van Ham, hoogleraar Empirische Politicologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen, als opvolger van Rudy Andeweg.

De raad en de medewerkers zetten zich volop in voor robuuste, toegankelijke en uitvoerbare verkiezingen met een betrouwbare uitslag.

Wim Kuijken
Voorzitter Kiesraad

Organisatie

De Kiesraad is de onafhankelijke autoriteit in Nederland op het gebied van verkiezingen. De missie, visie en kernwaarden van de Kiesraad liggen ten grondslag aan het werk van de Kiesraad en het bureau van de Kiesraad.

Missie	In Nederland kan iedereen de uitslag van verkiezingen vertrouwen
Visie	De Kiesraad staat voor een eerlijk, transparant en controleerbaar verkiezingsproces
Kernwaarden	Onpartijdig, gezaghebbend en alert

Wettelijke taken

De Kiesraad heeft de volgende wettelijke taken:

- De Kiesraad is het centraal stembureau bij de verkiezingen van de Eerste Kamer en Tweede Kamer en van de Nederlandse leden van het Europees Parlement.
- De Kiesraad vervult bij die verkiezingen de volgende taken:
  - registreert de namen (aanduidingen) en logo's van politieke partijen;
  - beoordeelt en nummert de ingeleverde kandidatenlijsten;
  - stelt de officiële verkiezingsuitslagen vast;
  - benoemt nieuwe leden van de Eerste Kamer, Tweede Kamer en het Europees Parlement wanneer er vacatures ontstaan.
- De Kiesraad geeft de regering en het parlement gevraagd en ongevraagd advies over uitvoeringstechnische zaken op het gebied van kiesrecht en verkiezingen. Hierbij gaat het vooral om conceptvoorstellen tot wijziging van wet- en regelgeving in het verkiezingsproces.
- De Kiesraad stelt controleprotocollen op bij alle verkiezingen en geeft bij landelijke verkiezingen uitvoering aan deze controleprotocollen.

Niet-wettelijke taken

De Kiesraad heeft de volgende niet-wettelijke taken:

- De Kiesraad biedt kennis en informatie over kiesrecht en verkiezingen. Voor gemeenten, politieke partijen, kiezers en media. De Kiesraad ondersteunt organisatoren en deelnemers aan het verkiezingsproces.
- In verkiezingstijd stellen we het Informatiepunt Verkiezingen in. In 2024 was het Informatiepunt actief rondom de Europees Parlementsverkiezing.
- De Kiesraad adviseert de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over kiesrechtelijke geschillen waarbij de Kiesraad niet zelf partij is;
- De Kiesraad beheert de Databank Verkiezingsuitslagen waarin (historische) verkiezingsuitslagen zijn opgenomen en te raadplegen zijn.
- De Kiesraad ontwikkelt en beheert de verkiezingssoftware die gebruikt wordt voor de kandidaatstelling en vaststelling van verkiezingsuitslagen;
- De Kiesraad werkt samen met uitvoerders, overheden, deelnemers, leveranciers en kennisinstellingen.

Leden Kiesraad

De Kiesraad bestaat uit zeven leden, die voor een periode van vier jaar bij Koninklijk besluit zijn benoemd. Hoewel wettelijk drie termijnen mogelijk zijn heeft de Kiesraad besloten uit te gaan van de good governance codes en een eventuele herbenoeming te beperken tot één termijn.

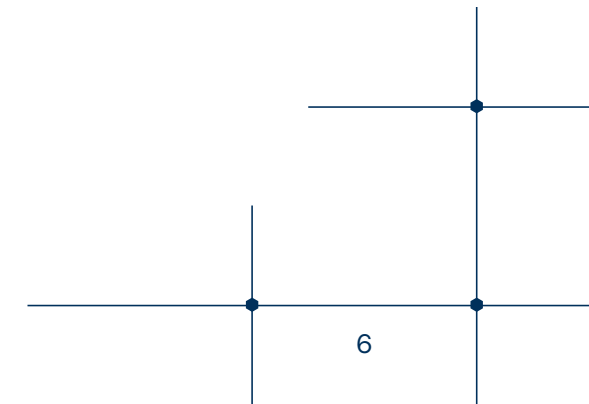
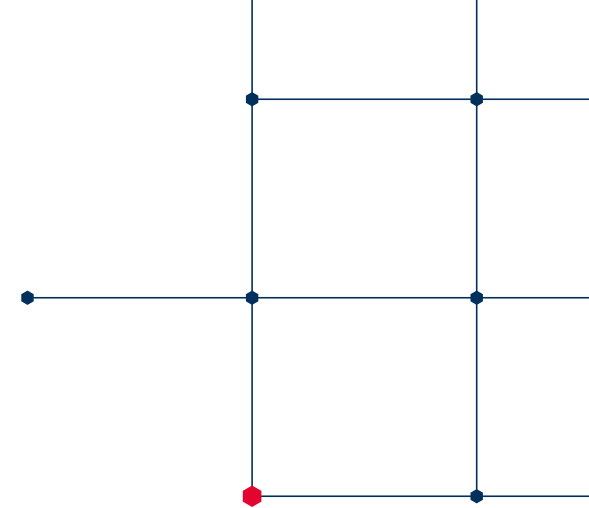
De leden zijn gekozen op basis van hun onafhankelijkheid, deskundigheid op het gebied van kiesrecht, verkiezingen en bestuur en daaraan gerelateerde of daarvoor relevante beleids-terreinen. Ook maatschappelijke kennis en ervaring spelen een rol bij de benoeming van de leden.

In 2024 zijn Joop van Holsteijn en Carolien van Ham lid geworden van de Kiesraad. Zij volgden Aat de Jonge en Rudy Andeweg op. Voorzitter Wim Kuijken is herbenoemd per 1 januari 2025.

Voor meer informatie over de leden en hun (neven)functies: zie www.kiesraad.nl/over-ons/leden-kiesraad

Werkwijze Kiesraad

De Kiesraad vergadert maandelijks. Daarnaast werkt de raad in een zogenoemde commissiestructuur. Het werken in commissies draagt bij aan nauwere betrokkenheid van de Kiesraad bij het werk van het bureau en biedt een verdieping van de bespreking en besluitvorming in de Kiesraad.

Commissie A (Advies) heeft een focus op (juridisch) advies, kennis en onderzoek. Commissie U (Uitvoering) houdt zich bezig met de inzet van digitale middelen en de regie en kwaliteit in de verkiezingsketen. De commissies bestaan allebei uit drie Kiesraadleden. In de commissies wordt op de deeltherreinen Advies en Uitvoering besluitvorming voor de Kiesraad voorbereid, wordt informatie gedeeld door het bureau over ontwikkelingen op de deeltherreinen en wordt de leden gevraagd mee te denken over concepten, ideeën en ontwikkelingen die voor het bureau en de Kiesraad van belang zijn.

Bureau van de Kiesraad

De Kiesraad wordt in zijn taken ondersteund door een bureau. De Kiesraad had in december 2024 38 FTE in dienst: 14 mannen en 24 vrouwen.

Het bureau heeft een tweehoofdige directie die belast is met de dagelijkse leiding. Er zijn drie inhoudelijke teams: Juridische Zaken, Kennis en Advies (JKA), Data en Technologie (D&T) en Regie en Kwaliteit Verkiezingsketen (RKV). Daarnaast zijn er twee teams waarbinnen de stafwerkzaamheden worden uitgevoerd: Communicatie en Bedrijfsvoering & Officemanagement. De Chief Information Security Officer (CISO) heeft een eigen rol en positie binnen het bureau van de Kiesraad. De teamleiders vormen samen met de directie het managementteam.

Er is een personeelsvertegenwoordiging (PVT), bestaande uit drie medewerkers. Met hen bespreekt de directie belangrijke ontwikkelingen in de organisatie die de medewerkers direct raken.

Foto: Bart van Vliet

Organisatieontwikkeling

De Kiesraad is een kennisintensieve organisatie waarin de medewerkers een cruciale rol vervullen, want uiteindelijk bestaan verkiezingen voor een heel groot deel uit mensenwerk. Vanuit de organisatie en professionele ontwikkeling zetten we in op continue en adequate ontwikkeling van onze mensen en daarmee van de organisatie. Met individuele opleidingen en trainingen, maar ook organisatiebreed. In 'ontwikkel-bijeenkomsten' bereidden we medewerkers voor op de verandering die de organisatie doormaakt. Verder heeft de directie met alle medewerkers informele zomergesprekken gevoerd om te horen wat er goed gaat en wat er beter kan. In de Kiesraad Academy kwamen externe sprekers langs om de medewerkers te inspireren en om kennis te delen over relevante onderwerpen. In korte colleges deelden eigen medewerkers hun kennis met collega's.

De Kiesraad vindt het belangrijk de informatie-huishouding op orde te hebben en daar is in 2024 aan gewerkt. Onder andere door nog meer aandacht voor verslaglegging van besluitvorming op verschillende niveaus.

Verder heeft de Kiesraad in 2024 actief ingezet op procesmanagement met een focus op de processen rondom de centraal stembureau (CSB)-taken van de Kiesraad. Zo zijn voor alle verschillende verkiezingen waar de Kiesraad de rol van CSB vervult uitgebreide en duidelijke processen uitgeschreven die door elke (toekomstige) medewerker begrepen en gevolgd kunnen worden. Dit zorgt voor een goede borging van een van de basistaken van de Kiesraad.

Foto: ANP

Europees Parlementsverkiezing

Voor de verkiezing van de Nederlandse leden voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 was de Kiesraad het centraal stembureau en voerde als zodanig taken uit op het terrein van registratie, kandidaatstelling en uitslagvaststelling.

Registraties aanduidingen en logo's

De Kiesraad registreerde in 2024 9 aanduidingen in het register voor Europees Parlementsverkiezingen. Bij alle aanduidingen werd ook een logo geregistreerd. Daarnaast werd bij 6 reeds geregistreerde aanduidingen een (nieuw) logo geregistreerd. In totaal waren er voor de Europees Parlementsverkiezing van 6 juni 2024 27 aanduidingen van politieke groeperingen geregistreerd.

Overige registraties

Naast de registraties voor het register voor Europees Parlementsverkiezingen, werden in het register voor de verkiezingen van de Tweede Kamer 3 nieuwe aanduidingen geregistreerd. In het register voor de Eerste Kamerverkiezingen werden geen nieuwe aanduidingen geregistreerd.

Schrappingen

Uit het register voor de Tweede Kamerverkiezingen zijn 42 partijnamen en logo's geschrapt. Dit betrof aanduidingen waarvoor bij de laatste Tweede Kamerverkiezing in 2023 geen geldige kandidatenlijst is ingeleverd. Uit het register voor de Europees Parlementsverkiezingen zijn 6 aanduidingen geschrapt. 5 van deze aanduidingen werden geschrapt vanwege het niet inleveren van een geldige kandidatenlijst.

Kandidaatstelling

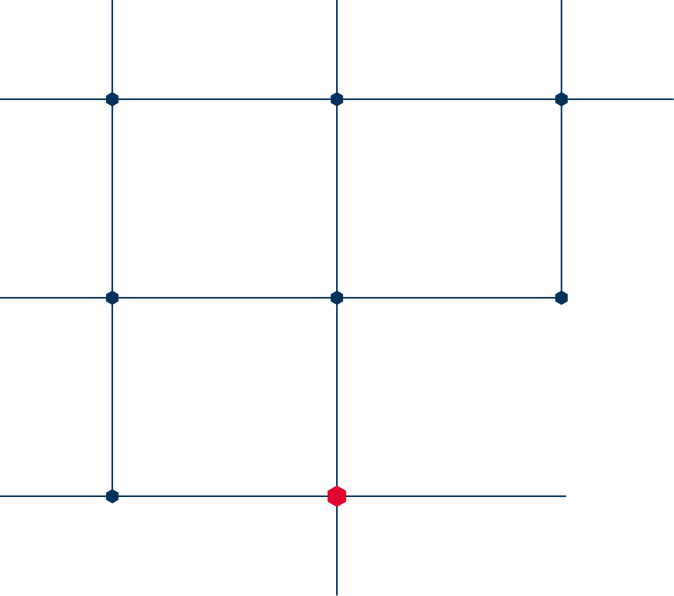
Op de dag van kandidaatstelling leverden 21 politieke groeperingen kandidatenlijsten in bij de Kiesraad als centraal stembureau. Van deze 21 hadden 3 groeperingen herstelbare verzuimen. Het gaat dan bijvoorbeeld om ontbrekende stukken. Al deze verzuimen zijn hersteld.

De Kiesraad verklaarde de kandidatenlijst van JEZUS LEEFT ongeldig. In de Kieswet is voorgeschreven dat politieke groeperingen voor de kandidaatstelling gebruik moeten maken van een bij ministeriële regeling vastgesteld model. De Kiesraad concludeerde dat de ingeleverde lijst niet voldeed aan het voorgeschreven model en ongeldig moest worden verklaard. De partij tekende beroep aan tegen deze beslissing van de Kiesraad. De Raad van State oordeelde het beroep ongegrond.

Dit betekende dat 20 politieke groeperingen deelnamen aan de Europees Parlementsverkiezing op 6 juni, met in totaal 497 kandidaten.

Foto: ANP

Uitslagvaststelling

Bij de uitslagvaststelling maakten we voor het eerst gebruik van een nieuw systeem ter ondersteuning van het proces van terugverwijzingen naar gemeenten. De Kiesraad kan als Centraal Stembureau bij het vermoeden van een fout in de uitslagvaststelling de gemeentelijk stembureaus (GSB's) vragen nader onderzoek te doen en eventueel te hertellen. De GSB's kunnen een terugverwijzing krijgen op basis van data-analyse (n.a.v. het controleprotocol CSB), controle van de fysieke processen-verbaal of meldingen van kiezers. Het systeem zorgde ervoor dat alle communicatie tussen de Kiesraad en de gemeenten via één kanaal verliep. Gemeenten hadden in deze periode voortdurend inzicht in het aantal terugverwijzingen en wisten via instructies en een beslisboom wat ze eventueel moesten doen bij een nieuwe zitting van het GSB. Daarnaast konden ze via het systeem vragen stellen over de terugverwijzingen.

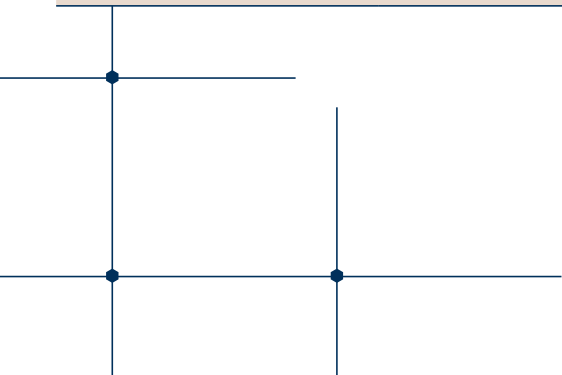
De Kiesraad stelde op 19 juni 2024 de officiële uitslag van de Europees Parlementsverkiezing vast.

Het opkomstpercentage was 46,2%. Van de 13.542.363 kiesgerechtigden brachten 6.253.467 hun stem uit.

Van de 20 partijen die deelnamen aan de verkiezing, kregen 10 partijen voldoende stemmen voor een van de 31 Nederlandse zetels in het Europees Parlement. 4 kandidaten zijn met voorkeursstemmen benoemd die anders niet gekozen waren.

Het aantal Nederlanders in het buitenland dat als kiezer geregistreerd stond, was 90.357. Daarvan brachten 44.345 kiezers (49,1%) in het buitenland een (geldige) briefstem uit.

Kiesgerechtigden	13.542.363
Uitgebrachte stemmen	6.253.467 (Opkomst: 46,2%)
Geldige stemmen	6.232.198 (99,66%)
Blanco stemmen	9.662 (0,15%)
Ongeldige stemmen	11.607 (0,19%)
Stemmen per volmacht	716.963 (11,5%)

Benoemingen

De Kiesraad benoemt nieuwe leden wanneer er vacatures ontstaan in de Eerste Kamer, de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Naast reguliere benoemingen kan er ook tijdens de zittingsperiode een vacature ontstaan. De Kiesraad benoemt voor deze ontstane vacatures ook kandidaten.

Benoemingen Europees Parlement

Na de Europees Parlementsverkiezing zijn op basis van de verkiezingsuitslag alle 31 gekozen Nederlandse leden door de Kiesraad benoemd. Later werden 2 Europees Parlementsleden benoemd, nadat 2 eerder benoemde kandidaten hun benoeming tot lid niet wensten aan te nemen. De Kiesraad benoemde één Europees Parlements lid in een tussentijdse vacature.

Benoemingen Eerste en Tweede Kamer

In 2024 werden 21 Tweede Kamerleden benoemd in een niet-reguliere benoeming. Alle benoemingen betroffen benoemingen in tussentijdse vacatures. Het merendeel van de benoemingen kwam voort uit het doorstromen van Kamerleden naar het kabinet. In de Eerste Kamer vonden 3 benoemingen plaats. Dit waren alledrie tussentijdse vacatures.

Aantal tussentijdse en tijdelijke benoemingen

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Tweede Kamer	16	15	9	15	26	24	21
Eerste Kamer	11	10	6	19	5	5	3
Europees Parlement	0	2	3	4	1	1	1
Totaal	27	27	18	38	32	30	25

Informatiepunt Verkiezingen

In verkiezingstijd stelt de Kiesraad het Informatiepunt Verkiezingen in. Bij dit informatiepunt kunnen kiezers, gemeenten, politieke partijen en anderen terecht met vragen over kiesrecht en verkiezingen.

In aanloop naar de Europees Parlementsverkiezing van 6 juni was het Informatiepunt Verkiezingen actief van 3 januari 2024 tot en met 28 juni 2024. Het Informatiepunt was telefonisch bereikbaar op werkdagen tussen 9.00 en 17.00 uur. Ook was het mogelijk om het Informatiepunt te mailen. Op de dagen rondom de dag van stemming en op de dagen die belangrijk waren voor de uitslagvaststelling, was het Informatiepunt langer open.

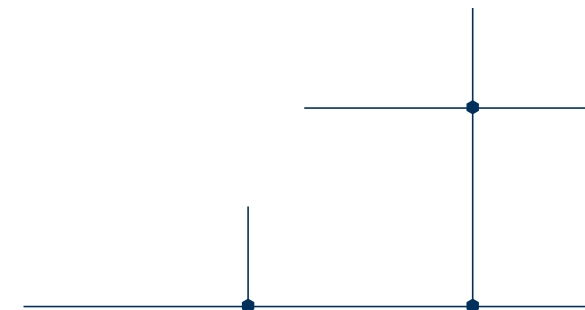
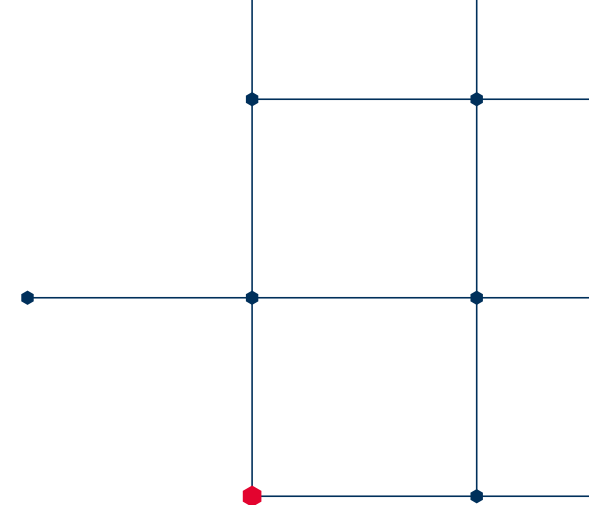
Er zijn in 2024 in totaal 2.159 vragen gesteld aan het Informatiepunt. De vijf onderwerpen waar de meeste vragen over werden gesteld zijn: OSV2020, vaststellen en bekendmaken uitslag (bij Europees Parlementsverkiezingen mag de uitslag pas op zondagavond bekendgemaakt worden), stembureau, stemmen en modellen.

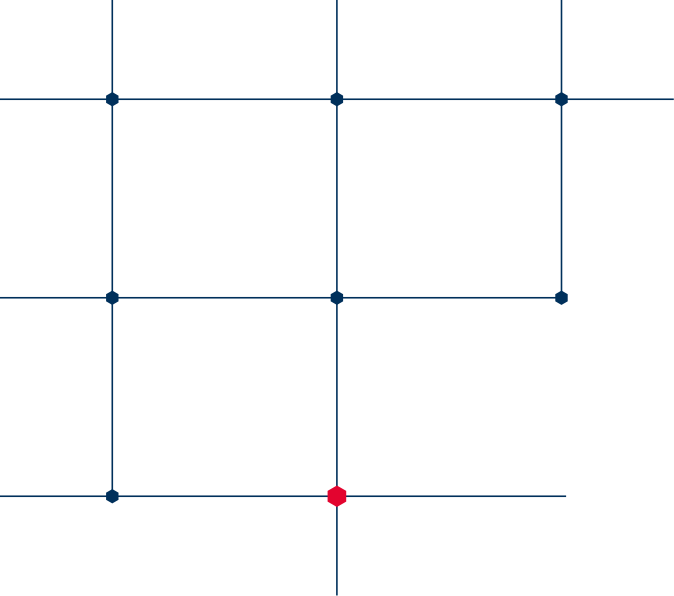
Experiment nieuw stembiljet

Tijdens de Europees Parlementsverkiezing is een experiment uitgevoerd met een nieuw stembiljet in 5 gemeenten. Leden en medewerkers van de Kiesraad hebben deze 5 gemeenten bezocht om zelf te observeren hoe het stemmen met het nieuwe stembiljet verliep.

Het nieuwe stembiljet voorziet in een grote behoefte. Een kleiner, handzaam stembiljet vergemakkelijkt in veel opzichten het stem- en telproces. De reacties op het nieuwe stembiljet van kiezers, gemeenten en vrijwilligers op het stembureau en bij het tellen zijn positief.

Tegelijkertijd is het aantal ongeldige stemmen in de experimentgemeenten hoger dan in de andere gemeenten. Gemiddeld is in de experimentgemeenten 0,74% van de uitgebrachte stemmen ongeldig verklaard, terwijl dat in de overige gemeenten gemiddeld 0,18% is. Een groot deel van de ongeldige stemmen is van kiezers die een hoger kandidaatsnummer hebben gekozen dan het aantal kandidaten op de betreffende lijst. In zijn advies heeft de Kiesraad de minister

daarom in overweging gegeven om die stemmen toe te rekenen aan de lijsttrekker.

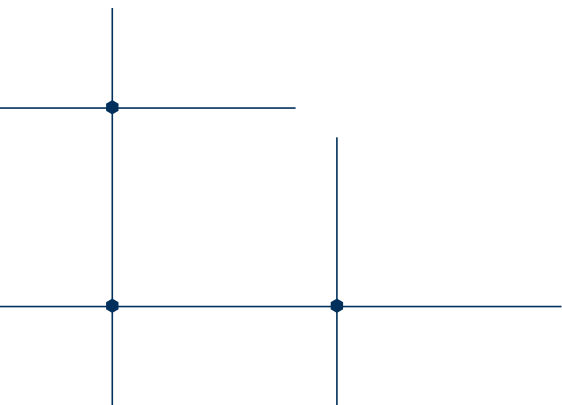
De Kiesraad adviseerde de minister om het experiment met het nieuwe stembiljet te vervolgen bij de volgende verkiezing, in meer gemeenten. Ook drong de Kiesraad er bij de minister op aan om maatregelen te nemen om het aantal ongeldige stemmen te verkleinen. De minister heeft aangegeven dat ze het experiment wil vervolgen bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2026.

Evaluatie

De Kiesraad concludeert in het evaluatieadvies over de Europees Parlementsverkiezing 2024 dat de verkiezing voorspoedig is verlopen, met een betrouwbare uitslag als resultaat.

De uitvoering van de nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen (NPVV) gaat steeds beter, door de opgedane ervaringen bij de verkiezingen in 2023 en door verbeteringen die zijn doorgevoerd na de evaluaties van deze verkiezingen. Het aantal telverschillen neemt sterk af. De uitvoeringslasten blijven echter groot en er blijft dan ook aandacht nodig voor de uitvoerbaarheid van de verkiezingen.

De minister van BZK heeft toegezegd de NPVV te evalueren. De Kiesraad is betrokken bij deze evaluatie.

Onderzoek telverschillen

Bij de Europees Parlementsverkiezing zijn veel minder telverschillen geconstateerd dan bij andere verkiezingen. In het evaluatieadvies constateert de Kiesraad dat de reden hiervoor onduidelijk is. De Kiesraad vindt het belangrijk om het aantal telverschillen en het aantal telfouten bij alle verkiezingen terug te dringen. Daarom doet de Kiesraad onderzoek naar het telproces. We onderzoeken welke invloed de gebruikte telmethoden en andere omstandigheden hebben op het aantal telverschillen en telfouten. Het onderzoek is eind 2024 aanbesteed en wordt uitgevoerd in de eerste helft van 2025.

Opvolging verbeterpunten

Uit iedere verkiezing komen verbeterpunten naar voren, zowel voor de Kiesraad zelf als voor andere partijen die betrokken zijn bij de organisatie van verkiezingen. De verbeterpunten gaan bijvoorbeeld over het verbeteren van de interne processen, de instructies voor gemeenten of over wet- en regelgeving, zoals de processen-verbaal en corrigenda (modellen).

Een groot deel van deze verbeterpunten staat in het evaluatieadvies. Voor de verbeterpunten die specifiek voor de Kiesraad zelf gelden, houdt de Kiesraad sinds 2024 een interne evaluatiemonitor bij. Hiermee volgen we de voortgang van deze verbeterpunten.

We startten met een groslijst van circa 140 grote en kleinere verbeterpunten. Circa een derde daarvan is opgelost in aanloop naar de Europees Parlementsverkiezing. Voorbeelden zijn de inzet van een nieuw systeem om met gemeenten te communiceren over terugverwijzingen, het vereenvoudigen van de teksten van de processen-verbaal en corrigenda (modellen) die worden gebruikt bij de uitslagvaststelling, duidelijker opzet van en eenvoudiger taalgebruik in de nieuwsbrieven aan gemeenten, en verbeteringen in OSV2020.

Voor een derde geldt dat de verbeterpunten nog niet zijn afgerond of in 2025 worden opgepakt. Voorbeelden hiervan zijn een nieuwe inrichting voor het Informatiepunt Verkiezingen, de verkiezingentoolkit en de ontwikkeling van nieuwe software voor het berekenen van de uitslag. Eind 2024 heeft de Kiesraad de minister geadviseerd over structurele verbeteringen voor processen-verbaal en corrigenda (modellen). Verbeterpunten over de zitting van het

gemeentelijk stembureau en de organisatie van verkiezingen worden meegenomen in de evaluatie van NPVV.

Daarnaast geldt voor ongeveer een derde van de punten dat een andere partij, zoals het ministerie van BZK of gemeenten, aan de lat staat om het verbeterpunt te realiseren. Of de Kiesraad heeft besloten geen prioriteit te geven aan het verbeterpunt.

Foto: Martijn Beekman

“ De NPVV heeft veel meer impact dan gedacht.”

Van elke verkiezing valt veel te leren. Wat gaat er goed, wat kan beter en wat zou anders moeten? Daarom maakt Iede Bakker senior juridisch adviseur bij de Kiesraad, evaluatieadviezen van de verkiezingen.

“Sinds de invoering van de nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen (NPVV) zijn de uitvoeringslasten voor gemeenten een stuk zwaarder geworden. En eigenlijk ook voor de Kiesraad. De belangrijkste aanbeveling was dus ook om na de Europees Parlementsverkiezing de NPVV breed te evalueren. Ik ben er trots op dat die evaluatie er komt. Ik ben blij dat we voldoende overtuigend zijn geweest om dat voor elkaar te krijgen. De NPVV heeft namelijk veel meer impact dan gedacht.”

Meer grip op telfouten en telverschillen

“Bij de Tweede Kamerverkiezing in 2023 hebben we gemerkt dat het aantal telverschillen fors is afgenomen dankzij de NPVV. Maar er zijn nog steeds best veel verschillen. Zo heeft de Tweede Kamer Tilburg bijvoorbeeld laten hertellen, hoewel dat volgens de wet niet hoefde. Daarom hebben we in het evaluatieadvies gesteld dat er specifiekere normen moeten komen voor het hertellen. Om zo het doel van de NPVV beter te bereiken.

Uit een data-analyse bleek ook dat gemeenten met een bepaalde telmethode minder telverschillen hadden. De meest gebruikte telmethode leverde 2,5 keer minder telverschillen op dan andere methoden. Daarom hebben we in het evaluatieadvies zelf een onderzoek aangekondigd naar de telmethoden. Daar zijn we nu mee bezig. Het voelt goed dat we meer grip krijgen op de telverschillen en de telfouten. Het is ook een mooie persoonlijke doelstelling om daaraan bij te dragen.”

Bereidheid om dingen te verbeteren en makkelijker te maken geeft gemeenten een positief gevoel

“Wat ik vooral mooi vind is dat we de communicatie met gemeenten hebben verbeterd en vertrouwen hebben gewonnen. We lopen als centraal stembureau zelf ook tegen de praktijk aan. Via ons contact met de gemeenten en met de adviezen laten we ook zien dat we bereid zijn om te kijken hoe we dingen simpeler kunnen maken.”

Iede Bakker

Ondersteuning van de verkiezingsketen

Wet kwaliteitsbevordering

Het Wetsvoorstel kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces geeft de Kiesraad een kwaliteitsbevorderende rol bij verkiezingen. Deze wet is in behandeling bij de Tweede Kamer. Het streven is dat de Kiesraad bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 zijn nieuwe wettelijke taken kan uitvoeren.

De kwaliteitsbevorderende rol van de Kiesraad wordt gebaseerd op de volgende drie pijlers:

1. Ondersteunen van de organisatie van verkiezingen (middels ondersteuning, instructies, kwaliteitsstandaarden en het vaststellen van modellen) *voorafgaand* aan een verkiezing.
2. Waarnemen en indien nodig bijsturen (om de kwaliteit te bevorderen) *tijdens* een verkiezing.
3. Beoordelen van het verloop van de verkiezing (via een rapportage en advies aan het vertegenwoordigend orgaan) *na* een verkiezing.

Samenwerkingsplan

De invulling van deze verschillende rollen stemmen we af met ketenpartners. De afspraken leggen we vast in een samenwerkingsplan. In 2024 heeft de Kiesraad een start gemaakt met het schrijven van dit plan en het verkiezingsspecifieke plan voor de gemeenteraadsverkiezingen op 18 maart 2026: het uitvoeringsplan GR26. Hiervoor is de Kiesraad in gesprek met ketenpartners, zoals de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Nederlandse Vereniging Van Burgerzaken (NVVB) en Unie van Waterschappen (UvW). In ronde tafelgesprekken met burgemeesters, gemeentesecretarissen en projectleiders van een aantal gemeenten is input opgehaald.

Samenwerking met gemeenten

In aanloop naar de Europees Parlementsverkiezing zijn op basis van de feedback van gemeenten de instructiematerialen waar nodig en mogelijk aangepast. Hierbij is de focus gelegd op instructies voor de nieuwe zitting van het gemeentelijk stembureau. Uit de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing 2023 bleken over dit onderwerp nog veel vragen te bestaan. Dit was dan ook het thema van de workshop die de Kiesraad gaf op het

NVVB-jaarcongres en van online en fysieke instructiebijeenkomsten. In april en mei zijn samen met BZK inloopsprekuren georganiseerd voor gemeenten.

Medewerkers van de Kiesraad zijn in 2024 op bezoek geweest bij ruim 30 gemeenten. Ook heeft overleg plaatsgevonden met de hoofdstembureaus en de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

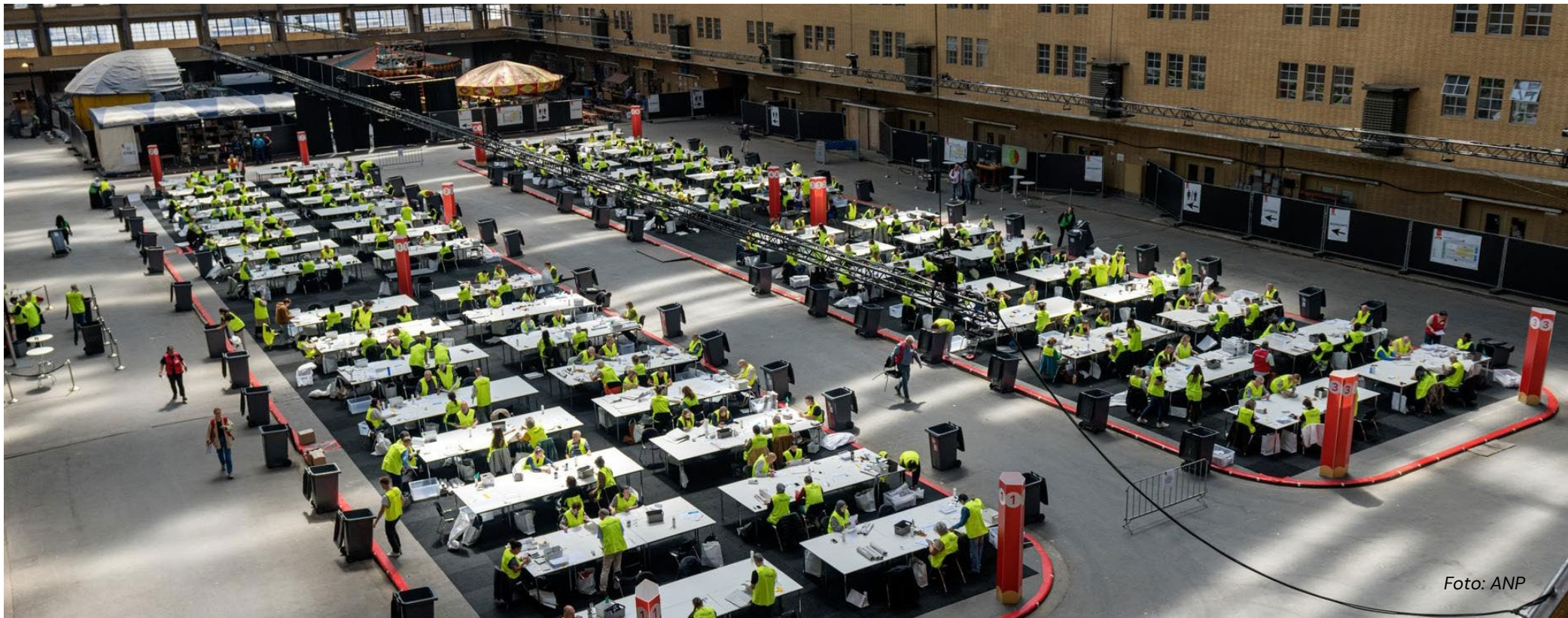
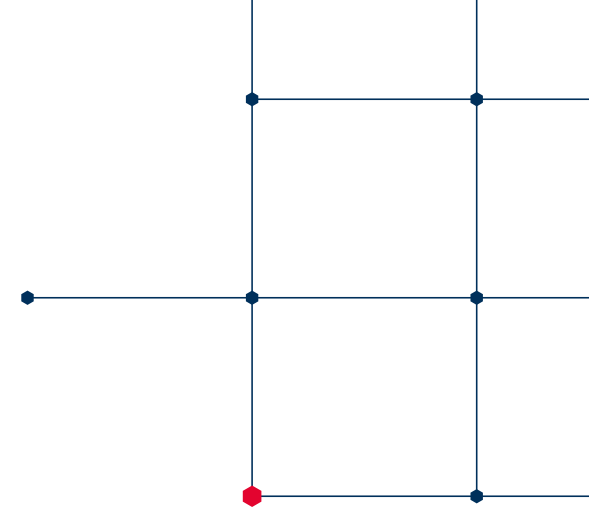

Foto: ANP

“ We kunnen het proces niet altijd makkelijker maken, maar wel inzichtelijker.”

Anneke Maljaars werkt sinds april 2024 bij de Kiesraad als senior beleidsadviseur. Daarvoor werkte ze bij de verkiezingsorganisatie van de gemeente Rotterdam. Haar ervaringen bij de gemeente brengt zij naar de Kiesraad.

“Bij de Kiesraad zie ik het enorme verschil tussen gemeenten. Er is niet 1 profiel waar elke gemeente in past. Die vertaalslag is dus een enorme uitdaging. Op gemeenteniveau heb je daar vaak geen weet van.”

Vanwege alle bezoeken krijgen we steeds meer een gezicht voor de gemeenten en het geeft ook inzicht in de uiteenlopende wensen en behoeften.”

Hapklare brokjes op het juiste moment; niet te veel, niet te weinig

“We zoeken voortdurend het contact met gemeenten en proberen bij elke gemeente langs te gaan. Een grote uitdaging is tijdigheid. Ik kom zelf van een G4-gemeente, waar je al ver van tevoren begint met voorbereiden van de organisatie van de verkiezing. Dan is er vaak nog weinig materiaal van de Kiesraad beschikbaar. Zodra er wel factsheets en instructies beschikbaar zijn, is dat soms te laat. Veel uitzoekwerk hadden we bij de gemeente dan zelf al gedaan en dat is jammer.

Makkelijker kan niet altijd, inzichtelijker wel

“We kunnen het proces niet altijd makkelijker maken, maar wel inzichtelijker. Bijvoorbeeld via een stroomschema of een beslisboom. Daar ben ik trots op. Zo hebben we in korte tijd een beslisboom gemaakt voor het proces van terugverwijzingen. Ook hebben we een systeem opgezet waarin het voor gemeenten bij de Europees Parlementsverkiezing continu inzichtelijk was of er terugverwijzingen waren en wat ze moesten doen bij de nieuwe zitting van het GSB. Dat helpt enorm.

We halen bij de Kiesraad daarom op wat gemeenten van ons willen hebben en wanneer. Ellenlange teksten werken bijvoorbeeld niet. Informatie in hapklare brokjes wel, maar die moeten we wel op het juiste moment leveren.

Er zit bij de Kiesraad veel passie voor de kwaliteitsbevordering van verkiezingen en voor het uitvoerbaar maken voor gemeenten. Ik vind het fantastisch om daar onderdeel van te zijn.”

Kieskringen en gemeenten

Anneke Maljaars

Digitale middelen

OSV2020

Bij de verkiezingen maken politieke partijen, gemeenten, hoofdstembureaus en centraal stembureaus gebruik van Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV2020) voor de kandidaatstelling en de berekening van de uitslag.

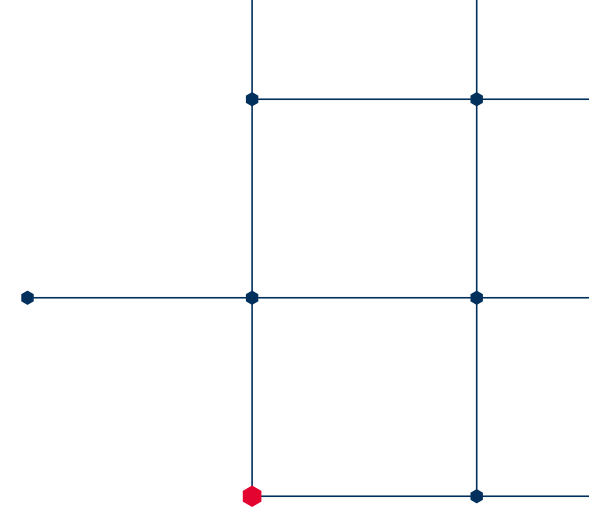
Terwijl de Kiesraad bezig is de verkiezingssoftware te vernieuwen, is het contract met de leverancier van OSV2020 verlengd tot de vernieuwde software gereed en volledig inzetbaar is. Ook heeft de Kiesraad met de leverancier afspraken gemaakt om de eerstelijnsupport te verplaatsen naar de Kiesraad. Dit past bij de intentie van de Kiesraad om zoveel mogelijk één loket te bieden voor ondersteuning aan uitvoerende partijen binnen het verkiezingsproces.

Ontwikkeling software Abacus

De Kiesraad ontwikkelt een nieuw softwareprogramma voor de berekening van de uitslag van de verkiezingen: Abacus, software voor verkiezingsuitslagen en zetelverdeling. Het programma telt uitslagen bij elkaar op en berekent de zetelverdeling. Abacus vervangt de module Uitslagvaststelling van het programma Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV2020) dat sinds 2020 wordt gebruikt.

De software wordt ontworpen en gebouwd door de Kiesraad zelf, in nauwe samenspraak met gebruikers, met name mensen bij gemeenten, waterschappen en de openbare lichamen op de eilanden.

In lijn met de kernwaarden transparantie en controleerbaarheid is de volledige ontwikkeling van Abacus openbaar. Naast de broncode en projectdocumentatie is ook de voortgang, planning en historie voor iedereen in te zien. De ontwikkeling is te volgen via [de Github pagina van Abacus](#).

Abacus?

Een abacus is een telraam met kralen die, afhankelijk van het type abacus, heen en weer geschoven kunnen worden in horizontale of verticale richting, om sommen en andere wiskundige berekeningen mee uit te voeren. Het is een transparante en eenvoudige manier om berekeningen uit te voeren en past daardoor goed bij de waarborgen die we aan het verkiezingsproces stellen. Een betrouwbaar rekenhulpmiddel dat al eeuwen wordt gebruikt.

Vernieuwde software kandidaatstelling

In 2024 is de Kiesraad gestart met de ontwikkeling van nieuwe software ter ondersteuning van de fase van registratie en kandidaatstelling. De kandidaatstellingsprocedure is momenteel een volledig papieren proces. Daardoor kost het veel tijd en is het foutgevoelig.

De Kiesraad deed een uitgebreide uitvoerbaarheidstoets op de mogelijkheden om delen van de kandidaatstellingsprocedure te digitaliseren. De Kiesraad heeft onderzocht hoe deze procedure makkelijker kan, onder andere door delen ervan te digitaliseren. De eisen, wensen en randvoorwaarden hiervoor zijn uitgewerkt, waarbij met een eerste marktconsultatie input vanuit de markt is opgehaald en verwerkt.

Zowel in techniek als in wetgeving moeten nog diverse keuzes verder worden uitgewerkt.

Deze vernieuwde software heeft als belangrijk doel het werk van politieke groeperingen en het centraal stembureau te vergemakkelijken. Bij de ontwikkeling wordt rekening gehouden met concept wetgeving om de procedure voor kandidaatstelling verder te digitaliseren.

Wet programmatuur verkiezingsuitslagen

Het Wetsvoorstel programmatuur verkiezingsuitslagen is in juni 2022 bij de Tweede Kamer ingediend en in maart 2024 aangenomen door de Eerste Kamer.

In deze wet en onderliggende regelgeving worden de verantwoordelijkheden, kaders en vereisten omtrent de uitslagprogrammatuur vastgelegd. Deze programmatuur wordt gebruikt bij het berekenen en vaststellen van verkiezingsuitslagen. De wet stelt gebruik van de uitslagprogrammatuur verplicht en stelt eisen aan het gebruik en beheer van de programmatuur. Deels is het daarmee codificatie van staande praktijk. De Kiesraad wordt verantwoordelijk voor het beschikbaar stellen, de betrouwbare werking en de beveiliging van de uitslagprogrammatuur.

Deze wet betekent dat de Kiesraad als beheerder voorschriften opstelt voor de aansluiting en het gebruik. De Kiesraad heeft daarom samen met partners in de verkiezingsketen gewerkt aan de onderliggende regelgeving bij de wet. In samenspraak zijn de aansluit- en gebruiksvoorschriften en een samenwerkingsprotocol opgesteld, die als doel hebben het betrouwbaar en veilig gebruik van de uitslagprogrammatuur te bevorderen.

Databank verkiezingsuitslagen

In de databank verkiezingsuitslagen staan uitslagen van de verkiezingen voor de Eerste Kamer, Tweede Kamer, Europees Parlement, provinciale staten, gemeenteraden, herindelingen, waterschappen (sinds 2015), eilandsraden (sinds 2010), kiescolleges (sinds 2019) en van landelijke referenda. De uitslagen op lijstniveau zijn als csv-bestand en EML-bestand ook te downloaden via data.overheid.nl.

De uitslag van de Europees Parlementsverkiezing is gepubliceerd op de databank. Ook zijn de uitslagen toegevoegd van de verkiezingen voor Provinciale Staten, waterschappen en eilandsraden van 15 maart 2023, en van de Eerste Kamerverkiezing van 30 mei 2023.

“Ik vond het mooi om te zien dat onze controles goed werken.”

Chris Mostert werkt als data scientist. Sinds hij werkzaam is bij de Kiesraad heeft Chris de software voor het controleren van de verkiezingsresultaten flink uitgebreid.

“De software die ik heb geschreven controleert de verkiezingsresultaten. Ik schrijf code die checkt op opmerkelijke resultaten. Als een waarde opvallend is, dan controleert een team die met de papieren versie. Als het nodig is volgt dan een terugverwijzing om de mogelijke fout op te lossen.”

Meer vertrouwen in het verkiezingsproces en een betrouwbare uitslag

“Het liefst zie je natuurlijk dat er geen fouten gemaakt worden, maar het tellen van stemmen blijft mensenwerk. Er wordt gewerkt met papier en vermoeidheid speelt een rol. Met de software kunnen we fouten vroeg signaleren en vóór de definitieve uitslag corrigeren. Ik hoop dat dat het vertrouwen in het verkiezingsproces vergroot.”

Het effect is natuurlijk afhankelijk van de controles die we doen. In sommige gevallen is dat een hertelling van een stembureau en soms gaat het over kleine aanpassingen op het papier die niet direct zorgen voor andere stemtotalen. Maar het kan ook gaan om een verwisseling van voorkeursstemmen. Die kunnen wel invloed hebben op de uitslag. Controle hierop was nieuw voor de Europees Parlementsverkiezing. Daar bleken alle terugverwijzingen over verwisseling van voorkeursstemmen ook echt fouten die daarna hersteld zijn. Ik vond het mooi om te zien dat deze controles zo goed werken.”

Impact maken bij de Kiesraad

“Voor de toekomst kijken we hoe we de data nog beter kunnen ontsluiten. We publiceren nu al de ruwe data. Daarmee kun je de zetelverdeling narekenen, maar je moet technisch handig zijn om met die data uit de voeten te kunnen. Uiteindelijk willen we dat elke kiezer deze data kan gebruiken om de uitslag te controleren. Bijvoorbeeld door de data op een gebruiksvriendelijke manier aan te bieden. Ik vind het leuk dat ik bij mijn werk bij de Kiesraad dus echt impact kan maken om het verkiezingsproces te verbeteren en om het vertrouwen in de uitslag te vergroten.”

Onderzoeken en adviezen

Om verkiezingen goed te kunnen organiseren en de wettelijke en niet-wettelijke taken goed uit te kunnen voeren is kennis vereist. Deze kennis ziet niet alleen op het wettelijk kader waarbinnen verkiezingen worden georganiseerd, maar ook op het gebied van ICT, kwaliteit en uitvoering. De Kiesraad is dan ook een kennisintensieve organisatie.

We halen op verschillende manieren de kennis in huis op thema's die voor de Kiesraad en verkiezingen relevant zijn. Deze thema's zijn opgenomen in een onderzoeks- en kennisagenda. We borgen deze kennis.

Daarnaast is het onze ambitie deze kennis actief te delen met onze directe omgeving en iedereen die geïnteresseerd is in wat de Kiesraad doet en hoe in Nederland verkiezingen georganiseerd worden. Dit doen wij door onze kennis actief te delen en ter beschikking te stellen via onze website, het informatiepunt en tijdens uiteenlopende bijeenkomsten.

Uitbreiding adviestaak

De wettelijke adviestaak van de Kiesraad wordt in de nieuwe wetgeving uitgebreid. De Kiesraad heeft de bevoegdheid om de regering en de Staten-Generaal te adviseren in uitvoeringstechnische aangelegenheden die het kiesrecht of de verkiezingen betreffen. Deze adviesbevoegdheid wordt verbreed conform de praktijk, zodat de adviesbevoegdheid ten aanzien van verkiezingen wettelijk niet meer beperkt is tot uitvoeringstechnische aangelegenheden. Zo brengt de Kiesraad ook na elke verkiezing een evaluatieadvies uit.

Onderzoeken

De Kiesraad doet onderzoek en laat onderzoek doen om zijn adviezen te onderbouwen en om het verkiezingsproces verder te verbeteren. Wij verrichten zelf onderzoek, werken samen met academici en geven opdrachten aan onderzoeksbureaus. Op die manier ontwikkelen, borgen en delen wij kennis.

In 2024 hebben wij een nieuwe onderzoeksagenda vastgesteld, met daarop vijf thema's: de uitvoering van het verkiezingsproces, de inrichting van ons kiesstelsel, de ontwikkeling van onze democratie, de taken van de Kiesraad in internationaal vergelijkend perspectief en technologische ontwikkelingen.

Voor de evaluatie van de Tweede Kamer-verkiezing in november 2023 heeft de Kiesraad de volgende onderzoeken laten uitvoeren en zelf uitgevoerd:

- Rapport ervaringen GSB-leden en ambtelijke ondersteuners (door middel van focusgroepen)
- Eindrapportage Informatiepunt Verkiezingen

Voor de evaluatie van de Europees Parlementsverkiezing in juni 2024 heeft de Kiesraad de volgende onderzoeken laten uitvoeren en zelf uitgevoerd:

- Rapport ervaringen GSB-leden en ambtelijke ondersteuners (door middel van focusgroepen)
- Meting stemlokalen
- Evaluatie onder gemeenteambtenaren (door middel van vragenlijsten)
- Data-analyse
- Eindrapportage Informatiepunt Verkiezingen

Daarnaast verscheen in februari 2024 het eindrapport van het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat in opdracht van de Kiesraad nader statistisch onderzoek heeft gedaan naar verschillende mogelijke rekenregels aan de hand waarvan opmerkelijke verkiezingsuitslagen bepaald kunnen worden.

**De Kiesraad bracht in 2024
de volgende adviezen uit:**

Evaluatieadvies
Tweede Kamerverkiezing
2023

Advies Wet
verlenen van bijstand
bij het stemmen
in een stembokje

Advies Wetsvoorstel
Met één stem meer keus

Evaluatieadvies
Europees Parlementsverkiezing
2024

Advies
Vervolg experiment
nieuwe stembiljet

Aanvullend advies over
het vereenvoudigen van de
processen-verbaal en corrigenda

Advies aanpassing Kiesbesluit
i.v.m. Wet programmatuur verkiezingsuitslagen

Uitgelicht:

Wetsvoorstel Met één stem meer keus

De Kiesraad heeft positief geadviseerd over het wetsvoorstel 'Met één stem meer keus' van kabinet Rutte IV. Dit wetsvoorstel stelt voor om een nieuw kiesstelsel in te voeren, waarbij kiezers meer keuzevrijheid en invloed hebben op de samenstelling van de volksvertegenwoordiging. In dit nieuwe kiesstelsel zouden kiezers de keus krijgen tussen een lijststem of een kandidaatsstem. Een lijststem is een stem op een lijst van een politieke groepering. De kiezer geeft daarmee aan dat hij het eens is met de volgorde van de kandidaten op die lijst. Een kandidaatsstem is een stem op een specifieke individuele kandidaat. De Kiesraad is van mening dat deze manier van stemmen de band tussen kiezers en gekozenen kan versterken, zonder dat het afbreuk doet aan de toegankelijkheid en de diversiteit van onze democratie.

Inmiddels werkt het kabinet aan een nieuw voorstel voor een ander kiesstelsel. De Kiesraad bereidt zich voor op advisering over dit voorstel, onder andere met een symposium over kiesstelsels in januari 2025.

Uitgelicht:

Aanvullend advies over het vereenvoudigen van de processen-verbaal en corrigenda

De Kiesraad heeft geadviseerd de formulieren die worden gebruikt door de stembureaus in de fase van uitslagvaststelling verder te vereenvoudigen. Stembureauleden vullen op deze formulieren o.a. het aantal ingeleverde stempassen, de getelde stemmen en eventuele bezwaren in.

Begrijpelijkheid van de processen-verbaal en corrigenda versterkt de uitvoerbaarheid, betrouwbaarheid en transparantie van de verkiezingen. De Kiesraad heeft een aantal verbetervoorstellen gedaan voor 12 modellen die worden gebruikt door stembureaus, gemeentelijk stembureaus, hoofdstembureaus en centraal stembureaus. De wijzigingen die de Kiesraad voor ogen heeft, zijn onder andere tot stand gekomen na gesprekken met gemeenteambtenaren over bijvoorbeeld de evaluatie van de Europees Parlementsverkiezing. De voorgestelde wijzigingen zijn vervolgens aan verschillende gemeenten voorgelegd.

Het gaat om wijzigingen over het samenvoegen van modellen en over vormgeving, opbouw en structuur. Voor sommige van de voorgestelde wijzigingen zijn mogelijk wetswijzigingen nodig. De Kiesraad roept de minister van BZK op om in dat geval initiatief te nemen tot wetswijziging..

Dit advies volgt op het advies van 30 oktober 2023 waarin de Kiesraad verschillende tekstuele aanpassingen in de modellen adviseerde.

1.005.592

Bezoekers kiesraad.nl in 2024

Communicatie

	2023	2024
Aantal bezoekers kiesraad.nl	3.369.620	1.005.592
Volgers Kiesraad op LinkedIn	1.360 Op 31 december 2023	1.895 Op 31 december 2024
Volgers Kiesraad op X	3.210 Op 31 december 2023	3.090 Op 31 december 2024

1.895

Volgers Kiesraad op LinkedIn

3.090

Volgers Kiesraad Op X

Samenwerkingen, internationale contacten

De Kiesraad onderhoudt een nationaal en internationaal netwerk. Dit netwerk stelt de Kiesraad in staat om zijn taken uit te oefenen in samenwerking met alle betrokken organisaties in het verkiezingsproces en het biedt de mogelijkheid kennis uit te wisselen.

Nationaal

In het kader van zijn werkzaamheden op het gebied van verkiezingen, heeft de Kiesraad regelmatig contact met verschillende organisaties en instellingen op nationaal niveau.

Enkele van onze belangrijke stakeholders zijn:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Voor het overleg met het ministerie van BZK en de overige ketenpartners bestaat een overlegstructuur op operationeel, strategisch en bestuurlijk niveau. Ook in 2024 vond regelmatig overleg plaats met bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers van het ministerie van BZK, over zowel beleids-, wetgevings- als beheerszaken.

Eerste en Tweede Kamer

Met de griffies van de Eerste en Tweede Kamer was contact over de benoemingen voor de nieuwe leden van het Europees Parlement en voor nieuwe Kamerleden die in het kader van ontstane (tijdelijke) vacatures moeten plaatsvinden. Daarnaast was er contact met de griffie over de organisatie van de openbare zittingen van de Kiesraad in het kader van de Europees Parlementsverkiezing.

VNG, NVVB en gemeenten

Structureel vond overleg plaats met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB). We sluiten aan bij de Commissie Verkiezingen van de NVVB, het operationeel ketenoverleg, het ketenberaad en het bestuurlijk overleg. Daarnaast is er bilateraal overleg gestart met zowel de VNG als de NVVB. Medewerkers van VNG, NVVB en Unie van Waterschappen nemen daarnaast deel aan ad hoc inhoudelijke consultaties over diverse onderwerpen (zoals kandidaatstelling, modellen) meestal naast verkiezingsmedewerkers van verschillende gemeenten.

Kennisinstellingen

De Kiesraad deelt graag zijn kennis over verkiezingen en het verkiezingsproces, en gaat verbindingen aan met kennisinstellingen. Specifiek hebben in 2024 met de vakgroepen staatsrecht aan de universiteiten in Nederland kennismakingen plaatsgevonden. Uitwisseling vindt plaats op onderzoeks- en onderwijsthema's en/of stages.

Internationaal

De Kiesraad onderhoudt contact met verschillende internationale organisaties en verkiezingsorganisaties in andere landen en legt werkbezoeken af.

Uitwisselingen

In 2024 ontving de Kiesraad bezoek van de minister van Binnenlandse Zaken en de ambassadeur van Suriname, een delegatie uit Georgië (waaronder leden van de Georgische Kiesraad), een delegatie uit Thailand (onder andere leden van de Electoral Commission of Thailand), een delegatie van de Afrikaanse Unie en deelnemers aan de trainingen van het MATRA-programma. Daarnaast hebben wij deelgenomen aan verschillende (online) bijeenkomsten van andere kiesraden, mede georganiseerd door International IDEA. Met onze buitenlandse vakgenoten hebben wij kennis en ervaringen uitgewisseld.

Werkbezoeken

In 2024 hebben medewerkers van de Kiesraad een bezoek gebracht aan de parlementsverkiezingen in het Verenigd Koninkrijk (4 juli 2024) en de Vlaamse lokale en provinciale verkiezingen in België (13 oktober 2024). In beide landen is gesproken met diverse organisaties en is een bezoek gebracht aan verschillende stembureaus. In het Verenigd Koninkrijk is onder andere gesproken met Democracy Volunteers, een gerenommeerde waarnemersgroep die in eigen land én buitenland verkiezingen waarneemt om de democratie te verbeteren. Met hen is gesproken over de uitdagingen die spelen rondom verkiezingen in het Verenigd Koninkrijk. Bij de Electoral

Commission is gesproken over de overeenkomsten en verschillen in taken tussen hen en de Kiesraad. Ook is hier gesproken over de korte termijn waarbinnen deze verkiezingen georganiseerd zijn. Na het bezoek aan verschillende stembureaus is ook een bezoek gebracht aan de centrale telling, waar gezamenlijk voor leden van vele stembureaus de stembiljetten geteld worden.

In België is een bezoek gebracht aan het Agentschap Binnenlands Bestuur van de Vlaamse overheid. Zij zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van de lokale en provinciale verkiezingen. Bij het bezoeken van stembureaus was veel aandacht voor een vergelijking tussen het elektronische stemproces, dat in 62% van de Vlaamse gemeenten wordt gebruikt, en het papieren stemproces, dat in de rest van de Vlaamse gemeenten wordt gebruikt. Andere onderwerpen die aan de orde zijn geweest tijdens het bezoek zijn onder andere digitalisering van de kandidaatstelling en de oproepplicht voor stembureauleden.

Rechtszaken, klachten, WOO-verzoeken

Beroepszaken

In 2024 werd 2 keer beroep ingesteld tegen de Kiesraad in zijn functie als centraal stembureau. In deze beroepszaken trad de Raad als verweerder op.

Daarnaast was de Kiesraad als extern deskundige betrokken bij 4 andere beroepszaken, waarvan er 1 werd ingetrokken. Hierbij verstrekke de Raad inlichtingen op verzoek van de Afdeling bestuurs-rechtspraak van de Raad van State.

Rechtszaak leverancier verkiezingssoftware

In 2023 heeft de Kiesraad besloten het contract met de leverancier voor de ontwikkeling van een nieuw Digitaal Hulpmiddel Verkiezingsuitslagen (DHV) te ontbinden. De afwikkeling hiervan loopt nog. De rechtszaak zal naar verwachting in 2025 plaatsvinden.

Klachten

In 2024 is 1 klacht ingediend tegen de Kiesraad. Deze klacht is conform de klachtenregeling onderzocht en afgehandeld middels een besluit waarin de klacht ongegrond is verklaard.

Woo-verzoeken

De Wet open overheid (Woo) regelt het recht op informatie over wat de overheid doet. De Woo is ook van toepassing op de Kiesraad. In 2024 ontving de Kiesraad 2 Woo-verzoeken. De Kiesraad heeft naar aanleiding van deze 2 verzoeken de gevraagde informatie, voor zover dat nog niet het geval was, (gedeeltelijk) openbaar gemaakt. Tegen één besluit is bezwaar aangetekend. De Kiesraad heeft het bezwaar ongegrond verklaard. Verder heeft de Kiesraad in 2024 een omvangrijk Woo-verzoek uit 2023 afgewikkeld in 5 deelbesluiten. Tegen één van de deelbesluiten is bezwaar aangetekend. Het bezwaar is deels gegrond verklaard. Tegen het besluit op bezwaar is beroep aangetekend bij de rechtbank. Het beroep wordt in 2025 verder afgehandeld.

Financiën

De begroting van de Kiesraad is ondergebracht in Hoofdstuk IIB van de Rijksbegroting: Overige Hoge Colleges van Staat en kabinetten van de Gouverneurs, onder beleidsartikel 9 'Kiesraad'.

De Kiesraad voert zelf het beheer over zijn begroting. De minister van BZK is verantwoordelijk voor het beheer van de begroting van de Staten-Generaal en voor de begroting van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad. Over de inhoud van dit beheer bestaan afspraken (de zogenoemde beheerafspraken) tussen de minister en de Colleges, waarin recht wordt gedaan aan hun staatsrechtelijke positie.

Besteedbaar budget

De vastgestelde begroting van de Kiesraad bedroeg in 2024 € 10.2 mln..

Hieraan werd bij de 1e suppletoire begroting (Voorjaarsnota) € 535.000 toegevoegd. Dit zijn de middelen die voor de loon- en prijsontwikkeling en de eindejaarsmarge zijn toegekend.

Bij de 2e suppletoire begroting (Najaarsnota) werd in totaal € 2 mln. toegevoegd. Deze gelden zijn overgeboekt vanaf de begroting van het ministerie van BZK voor personele ondersteuning van de transitie van de Kiesraad naar verkiezingsautoriteit.

Tevens heeft er ten behoeve van het budget voor 2025 een kasschuif plaatsgevonden van € 2.6 mln. Dit als gevolg van het in 2023 wegvallen van het contract met een marktpartij en het nadien gekozen traject voor het modulair ontwikkelen van de functionaliteiten van de programmatuur.

Het totale budget voor de Kiesraad in 2024 bedroeg € 10.2 mln.. Van dit totale budget is € 9.9 mln. uitgegeven.

Foto: ANP

Vergoeding voorzitter en leden Kiesraad

De Kiesraadleden ontvingen in 2024 een financiële vergoeding voor hun werkzaamheden op basis van de *Regeling vergoeding leden Kiesraad*.

De voorzitter ontving per maand een vergoeding gebaseerd op 0,34 fte in schaal 18 van de CAO Rijk. De leden van de Kiesraad ontvingen per maand een vergoeding gebaseerd op 0,17 fte in schaal 18 van de CAO Rijk en een reiskostenvergoeding.

Als gevolg van de Wet normering topinkomens (WNT) geldt voor de voorzitter, de leden en de directie van de Kiesraad de rapportageplicht WNT.

Leden Kiesraad

- **Drs. W.J. (Wim) Kuijken**, voorzitter
- **Prof. dr. R.B. (Rudy) Andeweg**, vicevoorzitter, tot juli 2024
- **H.E. (Hestia) Reukema-Gevers**, tweede vicevoorzitter
- **Prof. dr. ir. H.J. (Herbert) Bos**
- **Mr. L.J. (Laetitia) Griffith**
- **Prof. dr. C. (Carolien) van Ham**, vanaf november 2024
- **Prof. dr. J.M. (Joop) van Holsteijn**, vanaf april 2024
- **Drs. J.M.A. (Hanny) Kemna**

Foto: ANP

Kiesraad
maart 2025